

**CONSIDERAȚII PRIVIND GARANȚIILE GENERALE ALE
DREPTULUI LA UN PROCES ECHITABIL ÎN JURISPRUDENȚA
CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI**

CARMEN MOLDOVAN

Dreptul la un proces echitabil este prevăzut în articolul 6 al Convenției Europene a Drepturilor Omului¹, alin. 1. Acesta se încadrează în categoria drepturilor la justiție. Așa cum au subliniat și judecătorii europeni², acest drept ocupă un loc important într-o societate democratică. Procesul echitabil este un drept fundamental, întrucât reprezintă un ideal al unei justiții reale care să respecte drepturile omului, influența sa fiind foarte puternică atât în ordinea internă cât și în cea internațională³.

Dreptul european al drepturilor omului tinde spre realizarea celei mai eficiente modalități de protecție a drepturilor omului; acesta este motivul pentru care se impun a fi respectate o serie de garanții generale și speciale, care sunt expres prevăzute în cuprinsul Convenției sau al protocoalelor adiționale, la care se adaugă garanțiile implicite, care se impun progresiv⁴.

Garanțiile generale ale dreptului la un proces echitabil, prevăzute de textul Convenției sunt următoarele: dreptul de a se adresa unui tribunal independent stabilit prin lege, dreptul de a se adresa unui tribunal imparțial, dreptul de a fi judecat într-un termen rezonabil, efectuarea unei judecăți publice și echitabile. Protocolul adițional nr. 4⁵ consacră o altă garanție generală, și anume, limitarea constrângerii corporale.

Independența și imparțialitatea sunt condiții pe care trebuie să le întrunească instanța; acestea sunt și cele mai importante condiții care privesc

¹ Curtea a utilizat această expresie în cazul *Golder contra Regatului Unit*, hotărârea din 21 februarie 1975, în *Hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului. Culegere selectivă*, Editura Polirom, Iași, 2000, p. 13.

² J. -F. Renucci, *Droit européen des droits de l'homme*, Edition LGDJ, Paris, 2000, p. 229.

³ D. Gomien, *Introducere în Convenția Europeană a Drepturilor Omului*, Editura All, București, 1996, p. 40.

⁴ Garanțiile procesului echitabil privesc atât faza deliberării cât și faza preparatorie a procesului. Cazul *Imbroscia contra Italiei*, hotărârea Curții din 24 noiembrie 1993, *Hotărâri ale Curții Europene a drepturilor omului*, p. 394-402.

⁵ Semnat la Strasbourg, la data de 16 septembrie 1963, intrat în vigoare la 2 mai 1968.

instanța care este sesizată. În prealabil trebuie precizat faptul că acest tribunal este instituit prin lege⁶.

În sensul european al termenului, tribunalul este un organism judiciar deplină jurisdicție; cu alte cuvinte, un control de legalitate trebuie exercitat de către organul în cauză, atât asupra chestiunilor de drept, cât și asupra celor de fapt. Tribunalul trebuie să fie nu doar accesibil, ci și apt să decidă asupra cauzei deduse judecării. Această competență trebuie apreciată prin raportare, nu la dreptul intern, ci la prevederile Convenției Europene. Totuși, faptul că un organ are alte atribuții decât cele jurisdicționale, nu implică în mod obligatoriu concluzia că acel organ nu este un *tribunal*; din acest motiv unele organe specializate sunt considerate a fi tribunale, în sensul european al termenului, în special tribunalele militare, organele disciplinare ale penitenciarelor⁷.

Ca o cerință a acestui principiu, statul nu poate proceda în mod arbitrar la transferuri de competență între tribunale și jurisdicțiile administrative de diferite categorii⁸.

Pentru a stabili dacă un organ este independent, judecătorii europeni iau în considerare modul de desemnare a membrilor acestuia, precum și durata mandatului și existența unor garanții împotriva presiunilor exterioare⁹.

Judecătorii europeni acordă o mare importanță aparenței independenței tribunalului, după adagiul englezesc "*justice must not only be done: it must also be seen to be done*"¹⁰.

Principiul subsecvent clauzei de independență și de imparțialitate îl constituie separația puterilor, dar nici Convenția și nici organele sale nu indică mijloacele pentru a răspunde acestei cerințe¹¹.

Curtea a scos în evidență în cazul *Langborger contra Suediei*¹² cât este de dificil este să se disocieze chestiunile de imparțialitate de acelea de independență: în această cauză, petiționarul contesta participarea anumitor asesori consilieri municipali în instanță într-o cauză referitoare la taxe și chirii. Curtea a concluzionat în sensul unei încălcări a art. 6, declarând că și atunci când sunt particulari calificați din punct de vedere tehnic pentru a trata o anumită

⁶ J.-F. Renucci, *op. cit.*, p. 257.

⁷ Cazul *Engel și alții contra Olandei*, decizia Curții din 8 iunie 1976, în *Hotărâri ale Curții Europene*, p. 25.

⁸ D. Gomien, *op.cit.*, p. 46-47.

⁹ Geert Cortens, *Doctrine*, în *Revue de science criminelle et de droit pénal comparé*, no. 3/2001, p. 498.

¹⁰ Nu este suficient ca justiția să fie înfăptuită, ci este necesar să se "vadă" înfăptuirea justiției

¹¹ D. Micu, *Garantarea drepturilor omului în practica Curții Europene a Drepturilor Omului și în Constituția României*, Editura All Beck, București, 1998, p. 30.

¹² J.-F. Renucci, *op. cit.*, p. 260.

problemă și când nu există vreo rațiune de ordin subiectiv pentru a te îndoii de integritatea lor personală, este totuși important să fie păstrată aparența caracterului obiectiv al imparțialității dar și al independenței¹³.

Independența judecătorului prezintă mai multe aspecte: independența puterii judiciare în ansamblul său, în raport cu puterea executivă, independența judecătorului, considerat individual, în raport cu puterea executivă, independența judecătorului în raport cu părțile din proces, independența judecătorului în raport cu colegii săi¹⁴.

Judecătorul trebuie să fie independent nu doar în raport cu puterea executivă, dar și în raport cu colegii săi. El trebuie să statueze în deplină independență asupra cauzelor cu care este sesizat. Acesta trebuie, în cazuri concrete, să cîntărească interesele societății în raport cu cele ale individului și să țină seama de toate circumstanțele pertinente.

Toate controversele doctrinale și jurisprudențiale privind imparțialitatea judecătorului țin de tensiunea dintre două interese, cel al justițiabilului, care are dreptul de a fi judecat fără părtinire, și cel al judecătorului, care are un drept legitim de a fi respectat în funcția sa¹⁵.

Imparțialitatea judecătorului este în mod deosebit importantă în domeniul procesului penal, pentru că pune direct în joc onoarea și libertatea persoanelor, ceea ce implică o neutralitate și o credibilitate neîndoielnică a judecătorului.

Condiția imparțialității este analizată din punct de vedere obiectiv și subiectiv. Aceste două “adjective” nu sunt însă pe deplin satisfăcătoare, căci există o serie de neclarități. A fost sugerată chiar înlocuirea acestora, fiind propuse noțiunile de “imparțialitate personală” și “imparțialitate funcțională”; mai mult, s-a propus și conceptul de neutralitate a judecătorului¹⁶.

După o altă opinie, apare ca necesară realizarea unei distincții între imparțialitatea și independența judecătorului. Se apreciază că este independent judecătorul care nu este supus nici unor presiuni și este imparțial judecătorul care nu are prejudecăți în soluționarea cauzei cu care a fost sesizat¹⁷.

În ceea ce privește imparțialitatea subiectivă, trebuie determinat ceea ce gândește judecătorul cu privire la circumstanțele procesului, presupune analiza comportamentului său, pentru a afla dacă a putut să favorizeze sau să

¹³ D. Gomien, *op.cit.*, p. 46-47.

¹⁴ Geert Cortens, *art. cit.*, p. 498.

¹⁵ Regis de Gouttes, L'impartialité du juge. Connaître, traiter et juger, în *Revue de science criminelle et de droit pénal comparé*, no 1/2003, p. 63-79.

¹⁶ J.- F. Renucci, *op. cit.*, p. 261.

¹⁷ Regis de Gouttes, *op.cit.*, p. 65.

defavorizeze una dintre părți. Aceasta este problema imparțialității personale a judecătorului, asupra căreia Curtea amintește ori de câte ori are prilejul, că se prezumă până la proba contrară¹⁸.

Cazurile care se încadrează în această categorie sunt bine cunoscute; este cazul judecătorului care, înainte de a trece la judecarea fondului, lasă să se înțeleagă că este deja convins de vinovăția acuzatului, cazul judecătorului care face afirmații rasiste la adresa uneia dintre părți, cazul judecătorului a cărei părtinire poate fi bănuită, datorită legăturilor de rudenie sau intereselor pe care acesta le are față de una dintre părți¹⁹. Această imparțialitate personală ține de fapt de procedura de recuzare a judecătorilor.

Al doilea criteriu al imparțialității, “obiectiv” sau “funcțional”, constă în a stabili dacă imparțialitatea este asigurată în cadrul de funcționare al jurisdicției, independent de convingerile personale ale judecătorului sau de atitudinea acestuia față de părți²⁰. Dacă principiul independenței judecătorului are menirea de a-l proteja de presiunile terților sau ale părților, principiul imparțialității are menirea de a proteja părțile împotriva abuzurilor judecătorului²¹.

Luarea în considerare a principiilor referitoare la imparțialitate a creat numeroase controverse;²² în ciuda acestora, luarea în considerare a acestor principii permite asigurarea unei protecții eficiente a intereselor justițiabililor, respectându-se în același timp imperativele interesului general și al administrării justiției. Din acest motiv se consideră că un judecător nu încalcă exigențele imparțialității prin simplul fapt că intervine de două ori în aceeași cauză; este necesar ca prima intervenție să se fi concretizat în luarea unei poziții sau în formularea unei aprecieri cu privire la cauza respectivă. Părtinirea nu există decât atunci când judecătorul a rezolvat anterior fondul cauzei și este evident că împrejurarea că acesta cunoaște dosarul cauzei sau că măsurile pe care le-ar fi putut lua nu îl indică în mod obligatoriu ca fiind necompetent să judece cauza respectivă. Aprecierea părtinirii depinde deci de circumstanțele fiecărui caz.

Jurisprudența Curții Europene se află în contrast cu textul Convenției, care exclude în mod categoric orice cumul de funcții în justiție, dar această suplețe în interpretare trebuie aprobată, întrucât o prea mare rigiditate nu este de dorit a se aplica în această materie.

Atenția dată imparțialității se poate explica prin necesitatea asigurării unei mai bune protecții obiective a justițiabilului; este în special cazul minorilor

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ J. - F. Renucci, *op. cit.*, p. 261.

²¹ Regis de Gouttes, *op. cit.*, p.64-65.

²² J. - F. Renucci, *op. cit.*, p. 262.

delincvenți, caz în care judecătorul de instrucție este și judecătorul fondului. Acest cumul a fost acceptat, întrucât pronunțarea unei măsuri benefice pentru minor impune cunoașterea personalității acestuia; datorită acestor considerente, judecătorul de instrucție este considerat *a priori* cel mai indicat pentru judecarea cauzelor cu minori²³.

Această concepție a Curții este susținută în cazul *Nortier contra Olandei*.²⁴ Judecătorul din această cauză acționase înainte în calitate de magistrat de instrucție și, în plus, a dat mai multe decizii referitoare la prelungirea detenției sale provizorii²⁵. Curtea a admis nesepararea funcțiilor pentru judecătorul pentru minori. Această soluție trebuie aprobată întrucât cumulul de funcții, în acest caz, poate fi considerat ca instrument al imparțialității: principiul separării atribuțiilor constituie o garanție de imparțialitate în cazul justiției pentru persoanele majore împotriva prejudecății judecătorului cu privire la vinovăția acuzatului, în timp ce cumulul de atribuții în cazul minorilor este un instrument al imparțialității împotriva prejudecății asupra aplicării unei pedepse minorului. Finalitățile procedurilor nu sunt similare întru totul, dreptul penal al minorilor punând accentul pe socializarea minorului.

În ciuda acestor adaptări, principiul separației funcțiilor justiției se aplică cu forță în celelalte cazuri²⁶.

Curtea s-a pronunțat cu privire la independența și imparțialitatea unei curți marțiale în cazul *Findlay contra Regatului Unit*²⁷.

S-a pus problema de a ști dacă membrii curții marțiale au fost independenți și dacă organizarea procesului oferea garanții suficiente de imparțialitate.

În concret, toți membrii curții marțiale erau numiți de către ofițerul convocator, iar acesta era subordonat ierarhic președintelui curții. Acest ofițer putea, în circumstanțe stabilite, să dizolve curtea marțială înainte sau în timpul desfășurării procesului. Or, pentru a menține încrederea în independența și imparțialitatea unui tribunal, aparențele pot prezenta o mare importanță.

Întrucât membrii curții marțiale erau subordonați ofițerului convocator, Findlay putea să aibă îndoieli fondate pe elemente obiective, cu privire la independența și imparțialitatea instanței.

²³ Idem, p. 266.

²⁴ V. Berger, *op.cit.*, p. 178. Aceeași problemă există și în cazul Franței, unde judecătorul de minori este și judecător de instrucție, după care soluționează cauza.

²⁵ Idem, p.179.

²⁶ J.- F. Renucci, *op. cit.*, p. 266-267.

²⁷ V. Berger, *op. cit.*, p. 252.

Ofițerul convocator a exercitat funcțiile ofițerului confirmator, așa încât decizia curții marțiale nu producea efecte decât după ce era ratificată de către ofițer, iar acesta putea chiar să modifice pedeapsa dacă credea de cuviință.

Aceste împrejurări sunt contrare principiului potrivit căruia puterea de a da o decizie obligatorie nesusceptibilă de a fi modificată de o autoritate judiciară și inerentă noțiunii înseși de “tribunal” și poate trece drept un element de independență cerut de art. 6 par. 1.

Curtea a considerat că acuzațiile lui Findlay cu privire la independența și imparțialitatea tribunalului au fost fondate pe elemente obiective și a decis că art. 6 par. 1 a fost încălcat. Această decizie se înscrie în linia jurisprudenței Curții privind imparțialitatea funcțională și aparența necesară a unei justiții imparțiale și independente²⁸.

În cazul *Airey contra Irlanda*, Curtea Europeană s-a pronunțat cu privire la accesul efectiv la un tribunal²⁹.

În sesizarea din iunie 1973 dna Airey susținea îndeosebi că au fost încălcate mai multe articole din Convenție: art. 6 par. 1, pentru că, în practică, i s-a negat dreptul de a sesiza un tribunal pentru a cere despărțirea în fapt, din cauza cheltuielilor procedurale prohibitive; art. 8 deoarece statul nu oferă o cale de atac în justiție accesibilă pentru deciziile referitoare la drepturile și obligațiile decurgând din legislația în materie familială.

Curtea a susținut că deși Convenția enunță în esență drepturi civile și politice, unele din aceste drepturi au elemente de natură economică sau socială în care se continuă. Instaurarea unui sistem de ajutor judiciar constituie un mijloc de a garanta acest acces dar există și altele, ca de exemplu simplificarea procedurii. În lumina ansamblului acestor circumstanțe, Curtea a concluzionat că dna Airey nu a beneficiat de un drept efectiv de acces la Înalta Curte³⁰.

Dreptul de a fi judecat într-un termen rezonabil reprezintă o condiție deosebit de importantă pentru existența credibilității în justiție și în eficiența acesteia. Această condiție presupune îndeplinirea unei cerințe de celeritate, desfășurarea lentă a activității de justiție ducând de foarte multe ori la condamnarea statelor pe plan european.

Calcularea termenului rezonabil poate să determine unele dificultăți. Pentru a putea evalua noțiunea de durată rezonabilă a procedurilor, trebuie mai întâi determinat începutul și sfârșitul acestora. Conform jurisprudenței Curții

²⁸ L.- E. Pettitti, *Chronique internationale*, în *Revue de science criminelle et de droit penal comparé*, no.4/1997, p. 889-891.

²⁹ Hotărârea Curții din 11 septembrie 1979, *Hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului*, p. 77- 86.

³⁰ V. Berger, *op. cit.*, p. 134-136.

Europene, începutul (*dies a quo*) este fixat la momentul la care statul a îndeplinit în privința celui interesat un act din care acesta a înțeles sau ar fi trebuit să înțeleagă că Ministerul public va începe urmărirea penală asupra sa³¹. Se impune, din acest motiv, realizarea unor distincții, atât pentru *dies a quo*, cât și pentru *dies ad quem*³².

Termenul *dies a quo* conduce la o apreciere diferită în funcție de natura litigiilor. În materie civilă, data de plecare pentru calculul duratei este în principiu, data la care a fost sesizată instanța competentă, în afară de cazul în care este necesară sesizarea în prealabil a unei autorități administrative. În materie penală, în schimb, perioada care trebuie luată în considerare începe la data la care bănuielile care privesc persoana interesată încep să producă repercusiuni grave asupra situației sale. Ca o regulă generală, data reținută este cea a notificării oficiale, emise de autoritatea competentă, conținând reproșul de a fi săvârșit o faptă prevăzută de legea penală³³.

Termenul *dies ad quem* conduce la aceleași aprecieri, oricare ar fi tipul litigiului. În materie civilă, ca și în materie penală, perioada care trebuie luată în considerare acoperă ansamblul procedurii, expertizele și căile de atac. A fost precizat faptul că în materie penală, perioada ia sfârșit atunci când situația recurentului încetează de mai fi afectată de faptul că acesta se găsește sub acuzațiile pendinte împotriva sa. În principiu, data importantă din acest punct de vedere este aceea la care decizia privind temeinicia acuzației penale este dată, fie că este vorba de o decizie favorabilă sau nu³⁴.

Trebuie subliniat faptul că faza executării deciziei intră în cadrul procesului echitabil, ceea ce este semnificativ pentru extensiunea garanțiilor instituite de art. 6 și pentru dorința judecătorilor europeni de a asigura deplină eficiență dispozițiilor Convenției³⁵.

Termenul rezonabil este o noțiune subiectivă, care poate varia după cum este vorba despre cauze civile sau penale. În materie penală, Curtea a stabilit că termenul începe să curgă de la notificarea oficială, provenind de la o autoritate competentă, cu privire la învinuirea de a fi săvârșit o faptă penală. Curtea a apreciat că durata de șase ani la nivel intern (urmată de șase ani pentru a epuiza procedura controlului de la Strasbourg) răspunde condiției de termen rezonabil prevăzut de art. 6. În materie civilă, Curtea a concluzionat în sensul unor

³¹ Geert Cortens, *Doctrine, Revue de science criminelle et de droit penal comparé*, no. 3/2001, p. 498.

³² Termenul *dies a quo* reprezintă data de plecare de la care se calculează durata procedurii, iar termenul *dies ad quem* reprezintă momentul în funcție de care se consideră încheiată procedura.

³³ D. Micu, *op. cit.*, p. 31.

³⁴ J. - F. Renucci, *op. cit.*, p. 272.

³⁵ *Idem*, p. 273.

încălări ale art. 6 în cauze în care o procedură de divorț a durat nouă ani sau șase ani și șapte luni pentru a obține o hotărâre definitivă într-o acțiune în responsabilitate³⁶.

Judecătorii țin cont de circumstanțele fiecărui caz pentru a se pronunța, respingând orice apreciere *in abstracto*³⁷. Din acest motiv sunt luate în considerare diverse criterii, însă trebuie precizat că nici unul nu este decisiv, întrucât judecătorii europeni fac întotdeauna o apreciere globală³⁸. Aceste criterii constau în complexitatea cauzei, atitudinea recurentului și a autorităților competente.

Comportamentul recurentului face obiectul unei analize din partea judecătorilor europeni. Uneori acest comportament poate fi chiar cauza încetinelii procedurale; în această ipoteză, recurentul nu este îndreptățit să se plângă de încetineala cu care s-a desfășurat procedura. În această situație se va afla recurentul dacă va schimba des avocatul sau dacă va comunica cu întârziere probele necesare desfășurării judecății. Aceeași va fi situația și atunci când recurentul abuzează de căile de recurs; exercitarea unei căi de atac prevăzute de lege nu poate fi criticată, decât dacă atitudinea recurentului este de rea-credință, în sensul că exercitarea căilor de atac ar fi abuzivă, cu efect dilatoriu, în acest caz neputând fi invocată nerespectarea exigențelor privind durata rezonabilă de soluționare a acuzei³⁹.

În cauza *Giancarlo Lambardo contra Italiei și Francesco Lambardo contra Italiei*,⁴⁰ Curtea europeană s-a pronunțat asupra duratei proceduri.

Curtea a arătat unele dificultăți care prin ele însele nu justifică durata întinsă a procedurilor. În ceea ce privește argumentele guvernului deduse din supraîncărcarea volumului de muncă al Curții de Conturi (în cazul F. Lombardo) și al Curții Constituționale (G. Lombardo) și referitoare la termenele necesare îndeplinirii anumitor formalități (G. Lombardo), nu ar putea intra în calcul. Întârzierile observate în proceduri s-au arătat a fi destul de importante pentru ca durata totală să fie considerată excesivă, existând deci încălcarea art. 6 par. 1 în ambele cazuri⁴¹.

În cazul *Ringeisen contra Austriei*,⁴² Curtea Europeană s-a pronunțat cu privire la durata unei detenții provizorii și a unei proceduri penale.

³⁶ Idem, p. 33.

³⁷ J.- F. Renucci, *op. cit.*, p. 273.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ Cazul *Dobbertin contra Franței*, hotărârea Curții din 25 februarie 1993, în J.- F. Renucci, *op.cit.*, p. 274.

⁴⁰ V. Berger, *op. cit.*, p. 232.

⁴¹ Idem, p. 233.

⁴² Hotărârea Curții din 23 iunie 1973, în V. Berger, *op. cit.*, p. 236.

Reclamantul a denunțat îndeosebi încălcarea art. 5 par. 3 și art. 6 par. 1 din Convenție: al doilea din cauza duratei procedurilor urmate în același dosare, ca și pentru refuzul Curții Constituționale de a examina alegațiile referitoare la parțialitatea unor membri ai Comisiilor regionale de tranzacții mobiliare.

Curtea a susținut că durata urmăririlor pentru escrocherie rezultă atât din complexitatea cauzei cât și din nenumăratele cereri și recursuri ale lui Ringeisein, care tindeau nu numai spre punerea sa în libertate, dar mai ales spre recuzarea celei mai mari părți a magistraților competenți ca și la trimiterea cauzei la alte jurisdicții. Această procedură este valabilă într-o largă măsură, pentru bancruta frauduloasă. Curtea a concluzionat că nu a avut loc o încălcare a art. 6 par. 1.

Principiul judecării cauzei în ședință publică și în mod echitabil este prevăzut în art. 6 par. 1. Importanța acestei duble garanții este considerabilă, publicitatea și echitatea unei judecăți constituind cerințe esențiale ale unui proces echitabil.

Publicitatea ședinței de judecată se impune pentru a proteja justițiabilul împotriva unei justiții secrete care să scape controlului publicului, permițând păstrarea încrederii justițiabilului în instituția judiciară, iar această transparență contribuie la realizarea unui proces echitabil și a finalităților acestuia⁴³.

Limitări ale acestui principiu au fost prevăzute de art. 6 par. 1; accesul în sala de ședință poate fi interzis presei sau publicului pe timpul întregului proces sau doar parțial, dacă este în interesul moralității, al ordinii publice sau al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesul minorilor sau protecția vieții private a părților o impun sau în cazurile considerate strict necesare de către judecător, atunci când, în circumstanțe speciale, publicitatea judecății ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției⁴⁴.

Aceste limitări nu privesc însă decât faza dezbaterilor, pentru pronunțarea deciziei nefiind prevăzută nici o limitare, Curtea neacceptând limitări implicite⁴⁵.

Cerința publicității trebuie apreciată după ansamblul procesului, luând în considerare specificul diferitelor faze ale procedurii; Curtea a afirmat că trebuie controlate realitățile procedurii, modalitățile de aplicare ale art. 6 par. 1, în funcție de particularitățile instanței de care este vorba⁴⁶. Cu alte cuvinte, această modulație intervine într-un dublu punct de vedere. Pe de o parte, intervine în

⁴³ J.-F. Renucci, *op. cit.*, p. 276.

⁴⁴ *Idem*.

⁴⁵ În cazul *Campbell și Fell contra Regatului Unit*, hotărârea Curții din 28 iunie 1984, în *Hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului*, p. 55.

⁴⁶ J.-F. Renucci, *op. cit.*, p. 276.

cazul publicității audierilor, întrucât lipsa dezbaterilor publice va fi apreciată în mod diferit în funcție de circumstanțe; procesul nu va fi echitabil dacă publicitatea în fața instanței superioare nu permite repararea încălcării invocate, dar va fi echitabil dacă se consideră că cerința publicității a fost respectată anterior⁴⁷.

Pe de altă parte, publicitatea intervine și pentru faza judecătii; Curtea refuză orice interpretare literală în ceea ce privește mijloacele folosite de către autoritățile naționale pentru a asigura publicitatea deciziilor justiției.

În cazul *Pretto și alții contra Italiei*⁴⁸ Curtea s-a pronunțat referitor la absența pronunțării publice a unei hotărâri a Curții de Casație, statuând în materie civilă și durata procedurii.

R. Pretto și mai mulți membri ai familiei sale au susținut că nu a fost audiată cauza într-un termen rezonabil și că hotărârea Curții de casație nu a fost pronunțată în audiență publică, în pofida art. 6 par. 1 din Convenție.

În cazul nepronunțării publice a hotărârilor judecătorești, Curtea a arătat că numeroase state contractante folosesc de mult timp, pe lângă lectura cu voce tare, alte mijloace de a face publice deciziile jurisdicțiilor lor. Ea a apreciat că redactorii Convenției nu au putut să neglijeze această împrejurare și nu cred deci că trebuie să opteze pentru o interpretare literală în materie, astfel încât forma publicității judecătii, prevăzută de dreptul intern al statului reclamat, trebuie apreciată în lumina particularităților procedurii la care se referă și în funcție de scopul și obiectul art. 6 par. 1.

În cazul în care nu a avut loc o pronunțare a hotărârii în ședință publică, orice persoană poate să consulte hotărârea sau să-și procure o copie a acesteia de la grefă. Lipsa pronunțării publice nu a încălcat deci art. 6 par. 1⁴⁹.

Echitatea judecătii impune o *apreciere in concreto* a cauzei, de așa natură încât respectul scrupulos al garanțiilor formulate de art. 6 nu este întotdeauna sinonim cu noțiunea de proces echitabil; este cazul unor garanții prevăzute pentru materia penală care se pot impune și pentru materia civilă sub riscul apariției inechității procesului. Judecătorii europeni efectuează o apreciere globală pentru a verifica dacă procedura este în conformitate cu exigența echității⁵⁰.

⁴⁷ În cazul *Sutter contra Elveției*, hotărârea Curții din 22 februarie 1984, dezbaterile nu au fost publice în fața tribunalului militar de casație, dar au fost publice anterior, în primă instanță. J.- F. Renucci, *op.cit.*, p. 276-277.

⁴⁸ V. Berger, *op. cit.*, p. 220.

⁴⁹ V. Berger, *op. cit.*, p. 220-221.

⁵⁰ Cazul *Granger contra Regatului Unit*, hotărârea Curții din 28 martie 1990, în J.- F. Renucci, *op.cit.*, p. 278.

Articolul 1 al Protocolului nr. 4⁵¹ precizează că nici o persoană nu trebuie să fie privată de libertate pentru motivul că nu poate să execute o obligație contractuală⁵². Utilitatea acestui text este restrânsă, având în vedere faptul că **măsura constrângerii corporale** este căzută în desuetudine în țările europene⁵³.

Interdicția privării de libertate privește numai neexecutarea unei obligații contractuale. Rezultă faptul că măsura constrângerii corporale subzistă atunci când obligația persoanei nu este de natură contractuală, adică atunci aceasta rezultă dintr-o decizie de putere publică.

În consecință, art. 1 al Protocolului nr. 4 nu prezintă decât un interes limitat, așa cum s-a observat, întrucât exclude constrângerea fizică într-un domeniu în care nu mai este utilizată de mult timp. De fapt, prin raportare la art. 7 și la principiul legalității pot fi identificate răspunsurile legate de constrângerea corporală.

Acest principiu se aplică în concret tuturor sancțiunilor care au un caracter punitiv, indiferent care este instanța care a pronunțat-o.

Curtea Europeană a stabilit de altfel că măsura constrângerii fizice este o “pedeapsă”, pentru că scopul său este nu doar de a exercita un efect disuasiv, dar în plus, poate să determine o privare de libertate cu caracter punitiv⁵⁴.

⁵¹ Semnat la Strassbourg, la data de 16 septembrie 1963, intrat în vigoare la 2 mai 1968.

⁵² J.- F. Renucci, *op.cit.*, p. 278.

⁵³ *Ibidem.*

⁵⁴ *Ibidem.*